

Etnološke maske

Na Bistriškem se je šemilo že od nekdaj. Le liki, sporočila in dnevi, ko so se začele priprave na pustovanje, so se med naselji razlikovali. Pustnim likom na Bistriškem narečno pravimo šjme. Skupno vsem skupinam je to, da imajo v skupini »ta lepe in ta grde«, ali drugače »ta dobre in ta hudobne«. V tradicionalnih skupinah se povsod pojavlja večni boj med dobrim in zlim, med svetlobo in temo.

Večinoma se v vseh skupinah pojavljajo liki, ko so:

- »ta stari in ta stara«, ki sta nekakšne »uoča in mama« Pusta in vseh likov v skupini;
- »ženin in nevesta«, ki skrbita za ohranjanje rodu;
- »poberin« s košaro za nabirko, ki jo v času poberije prispevajo hiše in ljudje, ki jih pustni sprevod obišče;
- »črni in beli lovci«, ki s tekanjem in zvonjenjem podijo zimo in
- »ta zeleni«, zimzelena obleka, narejena iz bršljanovih listov, smrekovih ali borovih vej, napoveduje pomlad.

VRBIŠČE ŠJME

Njihova posebnost so zakriti obrazi z usnjenimi, na posebnih kalupih - kopitih - izdelanimi maskami larfami. Šeme se delijo na črne in bele. Med črnimi najbolj izstopata lovca, ki jima obraz zakrivata ogromni kožuhovinasti maski. Bel in črn lovc sta zagotovo najstarejši ohranjeni tovrstni maski pri nas. K starim šemam z obrednim značajem spada tudi napeštanc, ki predstavlja samega Pusta. Neugnana sta dva hudička in poskočna cuprnca z najgršo larfo. Prav tako ne sme manjkati medved s ciganom, orači z lesenim plugom, karabočar, ki glasno poka z dolgim bičem, jager ob jelenu in srnjaku ter še

veliko živalskih, rastlinskih in fantazijskih šem. Na drugi strani so ta bele šjme, dostojanstvene in elegantne. Predstavljajo jih pari v belih oblačilih. Pred vsiljivci jih branita dva budna policaja. K belim šemam spada tudi velika žjnska, ki je za cel meter višja od ostalih mask, in pa bršljanar, ki ima obleko pošito z bršljanom in igra na lončeni bas.

VRBOVSKE ŠJME

Vsaka maska v skupini vrbovskih šjm ima svoj pomen ali pa predstavlja vaške dogodke iz preteklosti. Lovci z glavami v obliki čebulice, ki so ravnokar vzklike iz zemlje, preganjajo zimo. Naloga lovcev je, da med tekom s kleščami ujamejo čim več otrok in neporočenih deklet, hudič pa jih namaže po obrazu s sajami in pepelom.

ŠKOROMATI

Nekoč razširjeni po Brkinih in Čičariji, so danes ohranjeni le še po nekaterih vaseh. Med najbolj znanimi doma in po svetu so podgrajski in hruški škoromati. Med škoromati so najštevilčnejši zgončarji, ki so oblečeni v narobe obrnjen ovčji kožuh, pokriti pa so s čudovitimi pisanimi pokrivali. Škoromati v Hrušici si obraz zakrijejo z lesenim obličjem, v drugih krajih pa si obraz nališejo s črno barvo oz. sajami. Značilne so tudi bele hlače iz domačega sukna z rdečimi stranskimi robovi. Škoromati neprenehoma poskakujejo, da jim okrog pasu obešeni »zgonci« glasno pozvanjajo.

Osrednja in tudi najbolj strašna figura v skupini je škopiti (ponekod ga imenujejo tudi kliščar). Običajno sta v skupini dva. Na glavi imata široko pokrivalo, ovito z zajčjimi kožami in zanje zataktnjena peresa. Obvezna pa je tudi vrana oz. kragulj, ki si ga škopit pritrdi na pokrivalo. Črna in sajasta šklepetata z velikanskimi lesenimi kleščami in iščeta mlada dekleta, da jih nališeta. Škoromat, odet v zimzeleno oblačilo, naznanja pomlad.

ŠJME IZ HUJ

Šjme iz Huj poosebljajo škoromate, le z nekoliko drugačnimi liki. Škoromati z zgonci se v Hujah imenujejo grdini, vendar so to zelo lepi liki. Značilna sta še stržinar, oblečen v žaganje (stržine) in zelen, ki je odet v bršljin ali mah. Tudi v tej vasi so se včasih šemili le moški, danes pa je drugače, saj so v skupini tudi dekleta.

PREGARSKÉ ŠJME

S Pregarij prihaja tipična skupina brkinskih šjm. V skupini se predstavljajo liki: kleščar, grdin, poberin, ti beli, ženin in nevesta, klamfar, puckaminar, kuosec, ta zeljen, cigan in ciganka, kmečka držina z uprego ornih kulc, sejalec ... Najiminenitnejši med njimi so grdini, ki so oblečeni v ovčje kožuhe, okrog pasu imajo »zgonce«, na glavi pa pisana pokrivala, ki jih krasi na desetine papirnatih cvetov in dolgi raznobarni trakovi, ki plapolajo naokrog. Posebno vlogo ima tudi tu poberin, ki ima edini v skupini dovoljenje za vstop v hiše.

Viri:

zloženska Pust je pršu, izdalo Turistično društvo Il. Bistrica, Občina Ilirska Bistrica in JSKD Il. Bistrica 2007 (pripravila Vojka Lenarčič)

zloženska Vrbišće šjme, izdalo KTD Vrbišće šjme, 2001 (besedilo Romeo Volk)

Špela Brožič: diplomsko delo 'Pusta smo obesli!', Pust na Ilirskobistriškem, 2007